

Tuntematon Keskusta

- johtopäätöksiä kevään 2019 vaaleista

Johdanto

Tässä analyysissä esitetään keskeisiä johtopäätöksiä Keskustan tappiollisesta vaalikeväästä 2019. Vaalityötä ja kampanjointia käsitellään tulevien vaalien suunnittelun tueksi. Analyysiin ei ole poimittu havaintoja kaikenkattavasti, vain sellaiset, jotka on otettava huomioon puolueen tulevaa poliittista operointia ja vaalityötä suunnitellessa ja koko puolueen fokusta hakiessa.

Analyysiä varten on kuultu kattavasti Keskustan luottamushenkilöitä, ehdokkaita, jäseniä ja työntekijöitä. Analyysia varten on myös teetetty tilastollinen vaalianalyysi ja käyty läpi ensimmäisiä akateemisia arvioita kevään 2019 vaaleista.

Vaalianalyysiä on työstetty puoluehallituksen kokouksissa ja yhdessä asiaan varatussa iltapäivässä syksyllä 2019. Vaalianalyysin koostamisesta vastasi puoluesihteerini.

Hyväksyessään vaalianalyysin kokouksessaan 22.11.2019 puoluehallitus toivoi, että analyysia käsiteltäisiin piirihallitusten kokouksissa ja kunnallisjärjestöjen kokouksissa. Laaja käsittely auttaa puolueen toiminnan tulevassa kehittämisessä ja on siksi suositeltavaa.

Helsingissä 25.11.2019

Riikka Pirkkalainen

puoluesihteerini

Eduskunta- ja Euroopan parlamentin vaalien tulokset 2019

Keskusta koki kevään eduskuntavaaleissa historiallisen vaalitappion. Kansanedustajien lukumäärä väheni 18:lla yhteensä 31:een. Keskusta sai 13,8 % kaikista annetuista äänistä, mikä oli 7,3 %-yksikköä vähemmän kuin vuoden 2015 eduskuntavaaleissa.

Eurovaaleissa Keskusta hävisi yhden paikan, kun yhteensä kaksi puolueen ehdokasta valittiin Euroopan parlamenttiin. Äänistä Keskusta sai 13,5 %, mikä on 6,1 %-yksikköä vähemmän kuin vuoden 2014 Euroopan parlamentin vaaleissa.

Keskustalaisia havaintoja eduskuntavaalien tuloksesta

Eduskuntavaaleissa erityisesti isoissa kaupungeissa annetut äänimäärät kasvoivat. Yli 50 000 asukkaan kaupungeissa annettiin lähes 140 000 ääntä enemmän kuin edellisissä vaaleissa. Sama ilmiö havaittiin vuoden 2017 kuntavaaleissa, joissa äänestysaktiivisuus laski pikkukunnissa ja kasvoi todella voimakkaasti kuudessa suurimmassa kaupungissa.

Vaalien äänestysaktiivisuus nousi pienimpiä kuntia lukuun ottamatta varsin tasaisesti. Äänestysaktiivisuus laski yhteensä 54 kunnassa. Eniten laskua oli Sallassa, Torniossa, Pihtiputaalla, Kemijärvellä, Vimpelissä, Lappajärvellä ja Luhangassa. Voidaan todeta, että kyseiset kunnat ovat perinteisesti kuuluneet Keskustan kannatuksen ydinalueisiin.

Äänestysaktiivisuus laski Keskustalle vahvoissa kunnissa. Tilastoista myös nähdään, että Keskusta kärsi isoja tappioita erityisesti niissä kunnissa, joissa äänestysprosentti laski. On todennäköistä, että osa Keskustaa vuonna 2015 äänestäneistä on jättänyt äänestämättä viime keväänä.

Keskustan kannatus laski ensimmäistä kertaa alle 30 prosentin maaseudulla

Puoluekannatus kuntatyyppin mukaan vuosien 2003-2015 eduskuntavaaleissa (%)

		KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD
Kaupunkimaiset kunnat	2003	15,1	22,0	1,6	27,3	10,7	10,7	4,0	5,4
	2007	15,0	25,8	3,8	23,4	11,1	9,4	3,8	4,9
	2011	10,0	23,3	18,3	20,4	9,1	8,7	3,4	4,0
	2015	15,4	21,1	17,0	17,7	10,6	7,8	4,2	3,5
	2019	9,2	19,2	16,7	18,4	13,9	8,7	3,6	3,6
Taajaan asutut kunnat	2003	34,3	15,2	1,6	22,1	4,5	9,3	6,0	5,3
	2007	31,9	18,8	4,6	20,0	4,4	7,7	6,2	4,8
	2011	22,5	16,7	21,0	18,1	3,8	7,3	5,5	3,8
	2015	29,4	13,9	19,9	15,6	4,7	5,9	5,8	3,3
	2019	21,7	12,8	20,1	17,0	5,9	7,2	6,1	4,3
Maaseutumaiset kunnat	2003	45,0	11,2	1,4	18,1	2,9	8,1	5,2	5,2
	2007	41,5	13,8	4,2	16,5	3,4	7,8	5,6	4,8
	2011	32,7	11,0	20,0	14,1	2,5	6,1	5,9	4,4
	2015	38,9	9,1	18,1	11,9	2,9	5,1	7,1	4,1
	2019	29,4	9,5	18,6	14,3	4,3	6,5	7,9	5,0

Kuva 1. Puoluekannatus kuntatyyppin mukaan 2000-luvun eduskuntavaaleissa.

Keskustaa äänestäneiden suhteellinen osuus on laskenut kaikenkokoisissa vaaleissa 2000-luvulla (kuva 1). 2015 vaaleja voidaan pitää koko vuosituuhannen jatkuneesta trendistä poikkeuksena. Viime kevään vaaleissa vihreiden kannatus kaupunkimaisissa kunnissa meni ensimmäistä kertaa Keskustan ohi.

Sama laskeva Keskustan kannatustrendi näkyy myös Etelä-Suomen viidessä suuressa kaupungissa (kuva 2). Niissäkin eduskuntavaalit 2015 näkyvät kuitenkin myönteisenä poikkeuksena. Helsingissä Keskustan kannatus oli nyt 2,9 %, viimeksi alle 3 %:n kannatuksen on jääty vuoden 1987 eduskuntavaaleissa, jolloin puolueen ääniosuus oli 2,1 %. Koska kyselytutkimusten mukaan Helsingissä Keskustan äänestämistä harkitsevat painottavat keskimääräistä enemmän ehdokasta, voidaan pohtia, puuttuiko Helsingistä riittävän vetovoimainen, ääniä yli puoluerajojen keräävä ehdokas.

Keskustan kannatus Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa vuoden 2011 vaalien tasolla Helsinkiä lukuun ottamatta

Kuuden suurimman puolueen kannatus Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa 2011-2019 eduskuntavaaleissa (%)

		KESK	SDP	PS	KOK	VIHR	VAS
Helsinki	2019	2,9	13,5	12,3	21,8	23,5	11,1
	2015	7,2	15,5	11,3	26,0	18,8	9,8
	2011	4,5	17,5	13,0	27,3	16,7	10,4
Espoo	2019	4,0	13,0	11,6	31,0	18,0	3,5
	2015	8,4	11,4	13,7	34,9	13,4	3,2
	2011	4,3	14,4	14,6	40,4	11,6	3,6
Vantaa	2019	5,0	21,4	18,3	18,8	14,5	5,9
	2015	9,6	20,7	21,6	21,8	11,0	5,4
	2011	5,2	22,6	22,7	25,8	10,0	6,2
Turku	2019	4,7	17,1	15,6	20,5	13,8	16,7
	2015	8,5	14,7	16,2	22,9	12,9	14,7
	2011	4,7	19,4	15,8	23,7	11,4	12,7
Tampere	2019	4,9	21,2	14,9	20,0	17,4	9,4
	2015	10,5	19,1	14,7	22,1	15,0	9,3
	2011	5,3	21,7	18,6	24,1	12,1	9,8

Kuva 2. Kuuden suurimman puolueen kannatus Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa eduskuntavaaleissa vuosina 2011-2019.

Keskusta menetti kannatustaan tasaisesti suurissa kaupungeissa: eniten Tampereella, vähiten Turussa. Muut suuret puolueet pärjäsivät suurissa kaupungeissa Keskustaa tasaisemmin, pois lukien kokoomus, joka menetti niissä 2,1 – 4,2 % äänisaaliistaan verrattuna edellisiin eduskuntavaaleihin.

Kuvasta 2 nähdään myös, että perussuomalaiset eivät vahvistuneet isoissa kaupungeissa.

Kaiken kaikkiaan voidaan tilastojen valossa todeta, että Keskusta hävisi siellä, missä kokoomus ja perussuomalaiset voittivat. Erityisesti tällaisia vahvan tilastollisen korrelaation kuntia oli Kaakkois-Suomen vaalipiirissä, jossa Antti Häkkänen (kok.) keräsi suuren äänisaaliin. Sellaisia kuntia, joissa Keskusta menetti ja perussuomalaiset lisäsi kannatustaan selvästi, olivat muun muassa Alavieska, Alavus, Nivala, Lappajärvi, Perho, Kalajoki, Karvia, Siikainen ja Sievi. Nämä kunnat ovat keskittyneet Oulun ja Vaasan vaalipiireihin ja ovat olleet Keskustan korkean kannatuksen ydinalueita.

Keskustan vaalituloksen keskeisin positiivinen ilmentymä lienee se, että eduskuntaryhmässä on suhteellisesti toiseksi eniten 1980- ja 1990-luvuilla syntyneitä kansanedustajia. Vain vihreillä on nuorempi eduskuntaryhmä kuin Keskustalla.

Alueiden kosto?

Keskustan tappio eduskuntavaaleissa oli selkeä ja suuri kautta maan. Keskusta menetti suhteellista osuuttaan eniten pohjoisessa. Tämän vuoksi julkisuudessa on alettu puhua ilmiöstä nimellä alueiden kosto. Onkin selvää, että vaalituloksen perusteella voidaan sanoa, ettei Keskustalla ole enää yhtään erittäin korkean kannatuksen maakuntaa. Vuoden 2015 vaaleissa keskustan kannatus ylsi vielä viidessä maakunnassa 40 prosentin tietämille: Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu ja Lappi. Paras kannatus viime keväänä oli Etelä-Pohjanmaalla, jossa Keskusta 31,5 % äänistä. Sielläkin Keskustan kannatus laski kuitenkin 10,7 %-yksikköä vuoden 2015 eduskuntavaaleista.

Suhteellisten kannatusosuusmuutosten vertailun ongelma piilee siinä, etteivät Keskustan tulevaisuuden kannalta ratkaisevissa vaalipiireissä etelässä alhaisen lähtötason vuoksi muutokset lähtökohtaisestikaan voi olla niin suuria kuin pohjoisen vahvoilla alueilla. Kun verrataan suhteellisia kannatusosuusmuutoksia ja absoluuttisten äänimäärien vaihtelua, saadaan tulomuutoksiin siksi toisenlainen ja samalla mielenkiintoinen näkökulma.

Keskusta sai 2019 kannatusosuudekseen Helsingissä 2,9 %, mikä on vain 40 % vuoden 2015 kannatusosuudesta (7,2 %). Uudellamaalla Keskusta sai vuoden 2019 vaaleissa 6,5 %:n kannatuksen, mikä on noin 57 % vuoden 2015 kannatusosuudesta (11,5). Lapissa Keskustan kannatusosuus oli 68 % ja Oulun vaalipiirissä 71 % verrattuna vuoden 2015 kannatusosuuteen. Suhteellinen tappio oli siis etelän vaalipiireissä suurempi kuin pohjoisissa.

Jos tarkastellaan absoluuttisten äänimäärien tappiolukuja, voidaan todeta, että ne olivat Keskustan osalta miltei yhtä suuret Helsingissä (lähes 15 000 äänen menetys) ja Lapissa (runsaan 14 000 äänen tappio). Oulun vaalipiirissä äänitappio oli noin 28 000 ja Uudellamaalla melko lähellä tätä lukua eli 24 400. Tässä tarkastelussa on otettava vielä huomioon se, että neljän vuoden aikana Etelä-Suomen vaalipiirien kokonaisäänestäjämäärä kasvoi.

Kansanedustajistaan Keskusta menetti Lapissa 25 % (4->3), Oulun vaalipiirissä 33,3 % (9->6), Uudellamaalla 50 % (4->2) ja Helsingissä 100 (1->0). Tämä on huolestuttava fakta samalla, kun tiedämme, että äänestäjien ja äänimäärien lukumäärä kasvoi vuoden 2019 eduskuntavaaleissa nimenomaan niissä kunnissa (kaupungeissa), jossa kannatuksemme on heikkoa tai melko heikkoa. Keskustalle epäsuotuisan kannatuskehityksen voi siksi arvioida jatkuvan, ellei äänestysaktiivisuutta

saada merkittävästi nostettua Keskustan perinteisesti vahvoilla alueilla ja Keskustan houkuttelevuutta nostettua kasvavien kaupunkien alueilla.

Kun vaalien jälkeen on puhuttu alueiden kostosta, on myös kuultu mielipiteitä ja näkemyksiä, että Keskustan pitää palata juurilleen ja palauttaa luottamusta ennen kaikkea peruskannattajiensa keskuudessa. Alueellinen vaalituloksen tarkastelu ei osoita sitä, että luottamus Keskustaan olisi rapautunut vain puolueen vahvoilla kannatusalueilla; suhteellisesti eniten se siis laski heikomman kannatuksen alueilla ja suurissa kaupungeissa. Voidaan siis sanoa, että Keskusta menetti ennen muuta liikkuvien äänestäjien luottamuksen. Sen voidaan arvioida olevan puolueen tulevaisuuden kannalta vakavin viesti tässä analyysissä.

Keskustan kannattajat ikääntyvät

Taloustutkimuksen kannatusmittausten tausta-aineistoista saa pidempää sarjaa seuraamalla kohtuullisen kuvan, millaisesta väestä Keskustan kannattajat koostuvat. Yli 50-vuotiaat muodostavat jo 55-60 % Keskustan kannattajista ja tässäkin joukossa 65-vuotiaiden osuus on neljän viimeisen vuoden aikana korostunut. Nuoremmat ikäluokat jäävät yhä pienempään vähemmistöön.

Koulutustason mukaan tarkasteltuna Keskustan kannattajista perustason tai ammatti-, tekninen tai kauppakoulutason saaneet eli alimpia koulutustasoa edustavat henkilöt muodostavat noin puolet kannattajista. Korkeakoulutetut suosivat Keskustaa vähemmän.

Ammattiaseman mukaan katsottuna voidaan sanoa, että maanviljelijöiden keskuudessa Keskusta on yhä luottopuolue. Viljelijöiden joukossa viime vaalikaudella Keskustan kannatus vaihteli hieman alle 50 %:sta yli 80 %:iin. Isot kannatusmuutosten erot johtuvat viljelijöiden vähäisestä määrästä kokonaisväestöstä. Taloustutkimuksen mittauksissakin heitä oli vain 55-70 per haastattelu tuhansien kokonaisuudesta. Virhemarginaali on siis suuri.

Pitkää mittaussarjaa seuraamalla voidaan myös todeta, että vaikka Keskustan kannatus viljelijöiden keskuudessa on suurta, Keskustan kannattajakunnasta heitä on vain 6-8 %. Aktiiviviljelijät ovat Keskustalle tärkeä kannatuksen lähde, mutta heidän vähäisen määränsä vuoksi he eivät ollen enää Keskustalle, tai millekään muullekaan puolueelle, kannatuksen tai vaalitulosten ratkaiseva kannattajaryhmä.

Ammattiasemaa tarkasteltaessa Keskustan kannattajista yhä suurempi osuus on eläkeläisiä. Heidän osuutensa alkoi etenkin viime vaalikauden loppupuolen mittauksissa lähestyä yhtä suurta osuutta kuin työntekijöiden, toimihenkilöiden ja asiantuntijoiden kannatusosuus.

Kun tarkastellaan kannatusmuutoksia eri ammattiryhmissä 2015-2019, voidaan todeta, että kannatusta menetettiin paljon ja melko tasaisesti kaikissa ryhmissä. Suhteellisesti ottaen viljelijöiden joukossa kuitenkin lievemmin kuin muissa väestöryhmissä.

Keskusta on siis kannatusrakenteeltaan yhä enemmän eläkeläisten ja ikääntyneiden sekä kannattajien koostumukseltaan varsin heterogeeninen puolue. Siksi Keskustan peruskannattajaa on vaikeaa määrittää. On myös hyvä huomata, että suppea peruskannattaja-ajattelu voi olla ennen vaaleja ja etenkin tappiovaalien jälkeisessä ajattelussa vaarallista puolueen kehittämisen ja uudistamisen kannalta. Se sulkee pois paljon potentiaalia puolueen kannatuksen kehitykselle ja toiminnalle.

Nuorten puolueuskollisuus vaaleissa on ainakin 1990-luvun alusta saakka ollut heikompaa kuin muissa ikäryhmissä ja tämä ero yhä kasvaa. Kun vuoden 1991 vaaleissa ns. liikkuvia äänestäjiä oli 48 prosenttia 18-34 vuotiaista, osuus kevään 2019 vaaleissa oli jo 63 prosenttia. Samaan aikaan yli 55-vuotiaissa liikkuvien äänestäjien osuus kasvoi paljon lievemmin 26 prosentista 31 prosenttiin.

Huolestuttavinta kannatusosuuksien kehitys Keskustan kannalta on nimenmaan nuorten keskuudessa. Kun vielä vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaaleissa Keskusta sai 23-24 prosenttia 18-34 vuotiaiden äänistä, osuus oli vuoden 2019 vaaleissa vain 6 prosenttia. Tilannetta pahentaa se, että myös 35-54 -vuotiaiden keskuudessa muutos on ollut käytännössä yhtä suurta: nyt vain kahdeksan prosenttia tämän ikäluokan edustajista ilmoitti kannattavansa Keskustaa. Keskustasta on tullut nopeasti yli 55-vuotiaiden puolue. Tässä ikäryhmässä kannatus on pudonnut vuodesta 2003 vuoteen 2019 vain 23 %:sta 19:ään.

Eri tutkimuksia tulkiten voidaan karkeasti sanoa, että kaikki perinteiset kolme puoluetta (Keskusta, kokoomus ja SDP) ovat vahvimmillaan eläkeikäisten äänestäjien keskuudessa, Keskusta vuoden 2019 vaaleissa vahvimmin. Tasaisin kannattajien ikäjakauma suurista ja keskisuurista puolueista on perussuomalaisilla.

Voidaan arvioida, että vanhimpien ikäluokkien nuorempia aktiivisempi äänestäminen pelasti Keskustan kevään vaaleissa vielä nähtyä katastrofaalisemmalta tulokselta. 18-24 -vuotiaista äänesti vain 55,2 prosenttia ja 25-34 vuotiaista 62,9 prosenttia. Korkeimmillaan äänestysprosentti oli 65-74 -vuotiailla, joista peräti 82 prosenttia kävi uurnilla.

Vielä suurempia eroja löytyy, kun yhdistetään ikä ja koulutustausta. Esimerkiksi ikäluokassa 25-34 -vuotiaat alimman koulutustason taustalla vain 33,6 % äänesti, kun kaikkein koulutetuimpien joukossa lähennyttiin jopa 90 %: a. Koulutustason mukaiset äänestyserot eivät puolestaan tukeneet Keskustan menestystä, sillä Keskustan kannatus on suurempaa alemman koulutustason ihmisten keskuudessa kuin korkeakoulutettujen joukossa. Karkeasti voidaan todeta, että mitä koulutetumpi henkilö on, sitä epätodennäköisemmin hän äänestää Keskustaa.

Kun ikään siis yhdistää ihmisen koulutustaustan, voidaan sanoa, että Keskustan haasteena ovat nimenomaan korkeakoulutuksen saaneet ja heidän keskuudessaan vieläpä opiskelevat nuoremmat ikäluokat. Heistä valtaosa asuu suurissa kaupungeissa ja niiden liepeillä. Samalla nuorten kiinnostus yhteiskunnallisia asioita kohtaan on kuitenkin nousussa, joten Keskusta ei voi olla ottamatta nuorten näkemyksiä tasaveroisesti huomioon muiden ikäluokkien ohella, jos puolue aikoo tulevaisuudessa menestyä.

Keskustan kannalta oleellisin tulevaisuuskysymys onkin, miksi nuorissa ja jopa keski-ikäisissä on kannatuksemme ja luottamuksemme rapautunut? Onko kysymys imagoista ja henkilöistä, arvojen kohtaamattomuudesta, esiin nostamistamme asiakysymyksistä ja teemoista vai onko vastauksemme ja ratkaisuesityksemme olleet yksinkertaisesti sellaisia, jotka eivät nuorimpia ikäluokkia tyydytä?

Nuorten keskuudessa alentunut kannatus ja luottamuksen puute Keskustaan ei juurikaan tullut esille puolue-elinten keskusteluissa ja palautteissa ennen vaaleja eikä välittömästi vaalien jälkeen. Keskustakupla ei tunnistanut ja tunnustanut ongelmaa riittävästi, vaan siihen tarvittiin vaalien jälkeistä tutkimuslaitosten kylmää numerofaktaa.

Sukupuolierot lieviä

Keskustan kannattajissa ei ole juurikaan eroa sukupuolten välillä. Esimerkiksi vihreillä (naisten selkeä enemmisyys) ja etenkin perussuomalaisilla (vahva miesten puolue) ero sukupuolten välillä on selkeä.

Naisten osuus kannattajissa ei näy Keskustan eduskuntaryhmän koostumuksessa, joka on yhä hyvin miesvaltainen. Johtuuko tämä siitä, että Keskustaa kannattavilla ihmisillä alueellinen äänestysperuste (halutaan tukea oman alueen vahvaa ehdokasta) on suurempi kuin saman sukupuolen äänestäminen.

Koko kansan tasolla naiset äänestivät vuoden 2019 eduskuntavaaleissa yhä enemmän oman sukupuolensa ehdokasta verrattuna aiempiin vaaleihin. Myös miehet äänestivät selkeästi aiempaa enemmän naisehdokkaita. Tämä on otettava vakavasti huomioon tulevien vaalien ehdokasasettelussa.

Vaalikampanjasta

Keskustalla on perinteisesti ollut vaikeuksia saada vaalikampanjoihinsa loppukiriä. Tämä vaikeus oli nähtävissä jälleen kevään 2019 vaaleissa. Vaalitulokset oli viimeisiä gallup-mittauksia selvästi huonompi. Erityisen jyrkkä kannatusnotkahdus oli kuitenkin vuosien 2011 ja 2015 vaaleissa. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa puolueen kannatus laski alle 15 %:n jo noin kuukausi ennen vaaleja ja lopullinen vaalitulokset oli 0,7 %-yksikköä alhaisempi kuin viimeinen Taloustutkimuksen tekemä gallup. Keskustan osuus ennakoäänistä on myös aina suurempi kuin varsinaisen vaalipäivän äänistä ja lopullisesta tuloksesta. Vuoden 2019 ennakoäänistä puolue sai 15,4 % ja lopullinen vaalitulokset Keskustalle oli 13,8 %.

Tutkimusten mukaan ikä, ammatti, sukupuoli tai koulutustaso vaikuttivat hämmästyttävän vähän siihen, valitseeko äänestäjä ennako- vai varsinaisen vaalipäivän. Erot ovat korkeintaan muutamia prosenttiyksikköjä. Aiemmin tutkimukset ovat antaneet selvempiä eroja.

Sen sijaan mielenkiintoisia tuloksia on siitä, kun verrataan äänestäjien kiinnostuneisuutta politiikasta. Niistä äänestäneistä, jotka olivat hyvin kiinnostuneita politiikasta, käytti ääntään

ennakkoon jopa 62 %. Toisaalta niistä äänestäneistä, joita politiikka ei kiinnosta, käytti äänioikeuttaan ennakkoon vain kolmannes ja loput eli valtaosa siis vaalipäivänä. Samoin he, joilla oli korkeampi luottamus politiikkaan, äänestivät aktiivisemmin ennakkoon kuin he, jotka eivät poliittiseen järjestelmään luota. Edellä esitetystä voi tehdä melko luotettavasti sen luontevan johtopäätöksen, että ns. varmat äänestäjät ovat enemmän liikkeellä ennakkoon ja liikkuvat painokkaammin varsinaisena vaalipäivänä. Samoin voi olettaa, että perussuomalaisten vaalipäivänä saama iso äänipotti liittyy ainakin jollakin tavoin vähän politiikkaan luottavien protestiäänestämiseen, joille perussuomalaiset olivat ainakin jossakin määrin luonnollinen kanava.

Joka tapauksessa koko äänestäjäkuntaa tarkastellen ennakoäänestämisen suosio yhä kasvaa. Ensimmäisen kerran eduskuntavaaleissa nousi ennakkoon äänestäneiden osuus ja määrä suuremmaksi kuin vaalipäivänä äänestäneiden.

Keskustan loppukiriongelmaan ei auttanut se, että alhaisten galluplukujen tuoma paine ja pelko näkyi vaalilyössä, vaikka valtaosa ehdokkaista tukijoukkoineen teki hyvää työtä. Puolue ei päässyt kampanjassaan rennon suorituksen ja kevyen hien tilaan, mikä on menestyvän kampanjan merkki. Selkärangassa oli pelko tulevasta vaalituloksesta ja toivo alkoi monin paikoin hiipua kohti vaalipäivää, vaikka konkreettinen vaalityö pyöri monin paikoin entiseen malliin. Palo alkoi osin sammua eikä ja usko omaan tekemiseen vähetä. Sote-maku -uudistuksen kaatuminen toi monin paikoin kokemuksen, että nyt kenttä on liikkeellä. Oliko kyse väliaikaisesta innostuspyrähdyksestä, joka saavutti vain keskustan aktiivisimmat toimijat? Ylitulkitsiko keskustakupla tämä innostuksen ja soten kaatumisen merkityksen?

Puolueen vaalikampanjaa pidettiin pääosin hyvänä. Se aloitettiin liian myöhään ja aikatauluja juostiin koko ajan kiinni. Materiaaleja, graafista ilmettä jne. odotettiin kentälle kampanjoinnin tueksi jo aiemmin.

Mainoskampanjassa erityisen onnistuneena pidettiin tv-mainosta. Radiomainoskampanja taas koettiin irtonaiseksi osaksi muuta kampanjaa ja sisällöllisesti jopa epäonnistuneeksi. Yleisesti ajateltiin, että Keskustan kattokampanja ei vaikuttanut puolueen vaalitulokseen.

Ehdokashankinta onnistui puolueella määrällisesti. Tavoitteena oli saada ehdokaslistat täyteen kaikissa vaalipiireissä ja tuossa tavoitteessa onnistuttiin. Ehdokkaat olivat hyviä ja suhtautuivat kampanjoihin pääosin myönteisesti ja sitoutuneesti. Ehdokashankinnan aikataulutusta ja vastuunjako puolestaan jättivät petraamisen varaa. Piirit on saatava ehdokashankintatyöhön aiemmin ja esimerkiksi sisärjestöt sitoutettua aiempaa vahvemmin mukaan työhön.

Näyttääkin siltä, että Keskusta ja sen naisjärjestö heräävät vaali vaalilta aina liian myöhään naispulaan ehdokashankinnassa ja -asettelussa. Useassa piirissä ”naisongelma” on ollut tunnistettavissa vaaleista toiseen, mutta sitä ei ole onnistuttu ratkaisemaan riittävän pitkäjännitteisesti. Myös nuorten ehdokkaiden osalta on joillakin alueilla samanlaisia haasteita. Tunnettavuutta on ehdokkaan vaikea rakentaa muutamassa kuukaudessa, ellei ole pohjalla isoa aiempaa näkyvyyttä.

Vaaleihin valmistautumisen näkökulmasta ehdokashankinta on Keskustan suurin ongelma. Jatkossa ehdokashankinnan aikataulutus, vastuut ja tavoitteet on uudistettava täysin. Tärkeintä on, että vaalien ehdokasasettelu tehdään riittävän ajoissa. Liian aikaista liikkeellelähtöä ei ole. Tämä palvelee niin nais- kuin nuortenkin ehdokkaiden mahdollisuuksia hyvään kampanjaan ja menestymiseen.

Naisia kuitenkin oli Keskustan listoilla ehdokkaina enemmän kuin koskaan aiemmin, mikä on ehdottomasti myönteinen asia. Mutta naisten osuus Keskustan eduskuntaryhmässä on yhä huomattavasti pienempi kuin heidän osuutensa keskustan ehdokaslistoilla. Naisia tuli valituiksi eduskuntaryhmästä 32 %, mikä on suurempi osuus kuin vuoden 2015 eduskuntavaaleissa, mutta pienempi osuus kuin 2011 vaaleissa.

Onkin nähtävissä, että kun keskustalla menee vaaleissa hyvin, vaalituiksi tulee suhteessa enemmän miehiä. Vaalitappioissa naisten osuus puolestaan kasvaa. Kaiken kaikkiaan naiset eivät tule samassa suhteessa valituiksi Keskustan listoilta. Tämä koskee myös monia muita puolueita, ja se johtuu siitä, että miehet äänestävät harvemmin naisia kuin naiset miehiä. Tosin viime kevään vaaleissa koko kansan tasolla naiset äänestivät vuoden 2019 eduskuntavaaleissa yhä enemmän oman sukupuolensa ehdokasta verrattuna aiempiin vaaleihin. Myös miehet äänestivät selkeästi aiempaa enemmän naisehdokkaita. Trendi tässäkin voi olla muuttumassa.

Mielikuva Keskustasta oli pitkään huono

Puoluebarometri antoi julkisten tietojen mukaan selkeitä viitteitä luottamuksen pienentymisestä Keskustaa kohtaan, mitä pidemmälle vaalikausi eteni. Puolitoista kuukautta ennen eduskuntavaaleja julkisuuteen vuodetun puoluebarometrin mukaan Keskusta oli pudonnut kuuden suurimman puolueen imagovertailussa viimeiselle sijalle. Edellisen vuoden aikana puolue oli toiseksi viimeinen ennen perussuomalaisia. Keskustaan voimakkaimmin liitettäviä ominaisuuksia olivat etenkin luottamuksen väheneminen, ylimielisyys, johtajien taitamattomuus,

ja toiminta kansalaisten etujen vastaisesti. Vain kymmenen prosenttia vastaajista arvioi, että keskusta kertoo rehellisesti, mitä se tavoittelee.

KAKS:in edustavaalien jälkeen tekemä kysely vahvisti tätä. Kyselyssä kysyttiin, mitä puoluetta sopivat kuvaamaan ominaisuudet: on kaltaiseni ihmisen asialla, pitää pidemmällä tähtäyksellä lupauksensa ja taitava edistämään yhteiskunnan kokonaisedun kannalta toimivia ratkaisuja. Kaikki kohdat liittyvät jollakin tavoin luottamukseen, keskimäinen eniten.

Jos tarkastellaan kuutta suurinta puoluetta, Keskusta sijoittuu kahdessa ensimmäisessä ominaisuudessa viimeiseksi ja yhteiskunnan kokonaisedun edistämässä niukasti neljänneksi. KAKS toteaa, että Keskustan julkikuva osoittautuu näillä mittareilla varsin vaatimattomaksi. Tässä kyselyssä naiset olivat Keskustaa kohtaan kriittisempiä kuin miehet. Kun tarkastellaan ikäryhmittäin, huomataan selkeitä eroja. Etenkin ominaisuuden ”On kaltaiseni ihmisen asialla”, Keskustaan liittyy vain 10 prosenttia alle 31-vuotiaista, mutta 23 prosenttia yli 60-vuotiasta. Yhteiskunnan kokonaisedun ajamisessa vastaavat luvut ovat 9 ja 16. Huolestuttavin kohta Keskustan kannalta on ”Pitää pidemmällä tähtäyksellä lupauksensa”. Tälle väittämälle tuli myös yli 60-vuotiailta Keskustan osalta vain 12 prosentin kannatus (nuorilta 10 %).

Luottamukseen vaikuttaa henkilökeskeisessä politiikassa myös puoluejohtajan suosio. Pääministeriys yleensä rapauttaa suosiota, vaikka poikkeuksiakin on (esimeriksi Vanhanen vuoden 2007 vaaleissa). Tämä näkyy etenkin Juha Sipilän kohdalla. Vuoden 2015 vaalitutkimuksessa hänen suosionsa oli selkeästi suurin verrattuna viiden muun suurimman puolueen johtajaan verrattuna. Vuoden 2019 tutkimuksessa Sipilän suosio oli pudonnut viimeiseksi kuuden puoluejohtajan vertailussa. Tämä näkyy myös siinä, että vuoden 2015 vaaleissa Keskustaa äänestäneistä 31 % kertoi puheenjohtajan merkityksen ratkaisevaksi. Vuonna 2019 osuus oli vain 16 %.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että puolueen ja puolueen puheenjohtajan imago ovat ratkaisevan tärkeitä puolueen menestykselle. Näihin on jatkossa kiinnitettävä pitkäjänteisesti huomiota. Puolueen puheenjohtajan imagotyötä ei saa jättää Suomen asioiden hoitamisen alle.

Vaalitappioon johtaneista syistä

Tiedetään, että puolueen merkitys ehdokkasiin verrattuna äänestysperusteena on kasvanut. Kun vaaleissa 2003 ja 2007 puolueen ja ehdokkaan merkitys äänestysvalinnalle oli äänestäjien keskuudessa miltei yhtä vahva, nyt 56 prosenttia vastaajista piti puoluetta tärkeämpänä ja 37 ehdokasta. Voidaan siis sanoa, että puolueen arvoilla, tavoitteilla ja politiikalla sekä niiden viestinnällä on yhä enemmän väliä.

Åbo Akademin tutkimus löytää syitä vaalitulokseen harjoitetusta hallituspolitiikasta. Sipilän hallituksen kokoonpano oli ideologisesti melko koherentti ja myös siksi altis vasemmiston ja vihreiden kritiikille ja oppositiopolitiikalle. Polarisaatiota oli helppo rakentaa. Saatiin mielikuva, että epätasa-arvo ja hyvinvoinnin kuilut kasvavat, vaikka tukea ei aina retoriikalle löytynytäkään.

e2:n syksyllä 2017 julkaiseman Hyvän Suomen huono ilmapiiri -tutkimus osoitti, että vaikka luottamuspääoma on maassamme korkealla tasolla, pettymys ja pessimismi ovat yleisiä ilmiöitä. Jopa 82 % vastaajista arvioi tuolloin eriarvoistumisen uhkaavan yhteiskuntaa ja 74 % arvioi hyvän elämän edellytysten heikentyneen. Etenkin pienituloisemmat kokivat usein, että suomalaiset eivät olleet samassa veneessä. Eriarvoisuuden tunne tai pelko sen lisääntymisestä johtivat epävarmuuteen ja luottamuksen puutteeseen. Voitaneen nyt jälkikäteen arvioida, että Keskusta ja Suomea kuntoon laittanut hallitus eivät riittävästi ottaneet huomioon näitä ihmisten pelkoja ja näkemyksiä. Oppositiolle ja populismille ne olivat parasta käyttövoimaa kannatuksen kasvattamiseksi.

Åbo Akademin tutkimus antaa myös tietoa siitä, mitä asia- ja aihekokonaisuuksia eri puolueiden äänestäjät pitivät erittäin tärkeinä. Selkein ero on maahanmuutossa. Perussuomalaisten äänestäjistä 56 prosenttia piti maahanmuuttoa erittäin tärkeänä teemana. Muiden puolueiden kannattajille se ei ollut kärkiteemojen joukossa, vaan pikemminkin pohjimmaisten joukossa, esimerkiksi Keskustaa äänestävistä asiaa piti erittäin tärkeänä vain 14 prosenttia. Voi tietysti kysyä, siirtyikö osa niistä keskustalaisista, joille maahanmuutto oli tärkeä teema, jo hyvissä ajoin muiden puolueiden eli lähinnä perussuomalaisten kannattajiksi.

Keskustassakin maahanmuutto vahvistui teemana vaalien aluskuukausina, kun asia nousi otsikoihin Oulun tapahtumien siivittämänä. Keskustan (kuten myös Kokoomuksen ja demareiden) maahanmuuttoajattelun painopiste siirtyi selkeästi hädässä olevien auttamisesta kohti turvallisuusnäkökulmaa. Maahanmuuttajat alettiin nähdä yhä enemmän turvallisuusuhkana ja pikaisesti etsittiin keinoja maahanmuuttopolitiikan kiristämiseksi. Tämä saattoi hämmentää osaa

äänestäjistä. Vihreät, vasemmistoliitto ja perussuomalaiset pysyivät maahanmuuttonäkemyksissään kutakuinkin entisillä linjoilla ja entisissä asemissa.

Toinen eri puolueiden kannattajia jakava teema oli Akademin kyselyn mukaan ympäristö ja ilmastonmuutos. Tätä asiaa piti tärkeänä vain 17 % perussuomalaisten äänestäjistä, kun vihreiden lukema on 88 ja Vasemmistoliitonkin 71 %. Keskustan äänestäjät sijoittuvat tässä kysymyksessä (32 %) lähemmäksi perussuomalaisia. KAKS:in kysely vahvistaa tätä. Siinä selvisi, että puolet Keskustan kannattajista pitivät Suomessa käytyä ilmastokeskustelua tarpeettomana vouhotuksena ja hysteriana ilman realismia. 36 % Keskustan kannattajista piti ilmastokeskustelua tarpeellisena ja että Suomessa tarvitaan herättelyä ja pikaisia tekoja.

Keskustan ympäristö- ja ilmastopolitiikka perustui vaaleissa ns. realistisen vihreyden ajatukseen: metsien ja luonnon kestävään käyttöön, metsitykseen, kotimaisten, uusiutuvien energialähteiden osuuden kasvattamiseen, puurakentamiseen; enemmän mahdollisuuksiin kuin uhkiin ja syyllistämiseen. Ilmastokeskustelua maassamme hallitsi kuitenkin puhtasverinen suojeluun, kieltoihin ja rajoituksiin painottuva näkökulma, jota ympäristöjärjestöjen puolueille tekemät kyselyt ja viestintä sekä laajemminkin median toiminta tuki. Keskustan ilmastotavoitteet ja -keinot eivät päässeet tässä tilanteessa ihmisten tajuntaan.

Kolmas jakava kysymys oli Akademin tutkimuksessa vähemmistöjen oikeudet. Tässä asiaa erittäin tärkeänä (42-51 %) pitävän poolin muodostaa kolmikko RKP-Vas-Vihr. Toisessa päässä ovat perussuomalaisten, Kokoomuksen ja Keskustan kannattajat (9-11 %).

Keskimäärin tärkeimpänä asiana äänestäjät pitivät työllisyyttä ja työpaikkojen. Tässä onnistuttiin menneellä vaalikaudella jopa yli odotusten, mutta Sipilän hallitus ja etenkin Keskusta eivät siitä kiitosta vaaleissa saaneet.

Vaikka työllisyyden merkitys oli iso kaikkien puolueiden kannattajille, eroja syntyy, kun tarkastellaan kysymystä tai väitettä yritysten elinvoimaisuuden turvaamisesta. Kokoomuksen äänestäjistä tämä oli erittäin tärkeä kysymys 55 %:lle ja Keskustan osalta 49 %:lle. Vihreiden ja Vasemmistoliiton äänestäjistä vain 8 % piti asiaa erittäin tärkeänä. Myöskään verotusta vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat eivät pitäneet niin tärkeänä kuin muiden puolueiden kannattajat. Vasemmistopuolueilla painottuivat Keskustaan ja Kokoomukseen verrattuna enemmän sosiaali- ja terveydenhuollon asiat ja sekä koulutus, joka oli myös vihreille toiseksi tärkein asia ympäristön/ ja ilmastonmuutoksen jälkeen.

Keskustan äänestäjät vaaleissa sijoittuivat oikeisto-vasemmisto -janalla keskijanasta selkeästi oikealle kallellaan oleviksi sekä lievästi konservatiiviseen ja kansalliseen suuntaan. Myös KAKS:n aivan eduskuntavaalien alla julkaisema kysely osoittaa Keskustan osalta oikeistokallistumaa: Kansalaisista 49 % sijoitti Keskustan oikeisto-vasemmisto -janalla keskelle, mutta jopa 46 % oikealle. Mielikuva Keskustasta oikeistolaisen politiikan ajajana on siis melko vahva suuren joukon keskuudessa.

Keskustaa vaaleissa äänestäneet asemoivat itsensä jopa hieman oikeistolaisemmaksi kuin mitä näkivät puolueensa olevan. KAKS luonnehtiikin Keskustaa kyselyn perusteella keskusta-oikeistolaiseksi puolueeksi, mitä termiä ei ainakaan puolue-eliitin piirissä ole laajasti hyväksytty vaan on korostettu omintakeista niin oikeistosta kuin vasemmistosta erottuvaa linjaa. Voiko näiden kyselyjen tulosten perusteella arvioida, että Keskusta pystyi vaaleissa pitämään paremmin kiinni oikeistolaisista ja konservatiivisesti ajattelevista kannattajistaan kuin vasemmistoliberaaleista?

Yksittäisten asiakysymysten merkittävyyttä vaalitappioille tai -voitoille on mahdotonta arvioida ilman selkeää faktaa ja tutkimusta. Esimeriksi taksiuudistuksella oli varmaankin vaikutusta, mutta kuinka suuri se oli? Taksiuudistuksesta, kuten jätevesiasetuksesta ennen vaaleja 2011, tulee kuitenkin helposti symboliasia jollekin suuremmalle ilmiölle. Taksiuudistusta pidetään symbolina Sipilän hallituksen kuuntelemattomuudesta ja huonosta lain valmistelusta.

Muista puolueen sisältä nousseista viesteistä korostuivat sosiaali- ja terveystalouden ns. keskittämisasiasetus, aluehallinnon vetäytyminen erityisesti seutukaupungeista sekä sosiaalietuuksien indeksikorotusten jäädyttäminen. Nämä söivät puolueaktiivien motivaatiota ja luottamusta puolueeseen.

Sisäisesti puolue passivoitui vaalikauden aikana. Vaikeiden asioiden äärellä puolueen sisäinen vuoropuhelu koettiin hankalaksi. Myös puolueen ja puolueväen kampanjointitaidon nähtiin heikentyneen.

Laajemman yleisön osalta on todettava, että trendi Keskustan kannatuksessa on selvästi yhtä vaalikautta pidempi. Keskustan mielikuva ja brändi ovatkin haalistuneet vuosien saatossa. On mahdollista, että Keskustalla on ollut vahva brändi menneinä vuosikymmeninä ja sen myötä vahva peruskannattajakunta. Molemmat ovat kuitenkin hiljalleen rapautuneet eikä puolueessa ole osattu tehdä korjausliikkeitä. Voi olla, että vuoden 2015 vaalivoitto tuli Juha Sipilän persoonan

ansioista eikä senkään jälkeen osattu ruveta korjaamaan puolueen mielikuvaan liittyviä puutteita. Voi siis olla, että Keskusta on pitkään ollut tuntematon suomalaisille.

Muut pitivät äänestäjensä paremmin eurovaaleissa

Eduskuntavaalien ja eurovaalien välisistä äänisiirtymistä on tutkimuksia. Åbo Akademin tutkimus valottaa äänisiirtymien lisäksi puolueuskollisuutta eduskuntavaalien ja saman kevään eurovaalien välillä. Kokoomus ja RKP pystyivät parhaiten (84,7 ja 80,2 %) säilyttämään eurovaaleissa ne äänestäjät, jotka äänestivät näitä puolueita jo eduskuntavaaleissa. Keskustaa äänesti eurovaaleissa vain 66,1 % eduskuntavaaleissa äänestäneistä. Lukema on toiseksi huonoin KD:n jälkeen. Osa eduskuntavaaleissa äänestäneistä jätti EU-vaalit väliin. Suhteellisesti eniten näitä EU-nukkuvia oli niiden joukossa, jotka eduskuntavaaleissa äänestivät kristillisdemokraatteja tai perussuomalaisia.

Siirtymät eduskuntavaaleista eurovaaleihin tapahtuivat pääasiassa tuttujen blokkien sisällä ja päävirrat veivät joko Kokoomukseen tai Vihreisiin. Esimeriksi Keskusta menetti 14 % eduskuntavaaliäänestäjistään Kokoomukselle ja laihana lohtuna sai 6,5 % Kokoomuksen eduskuntavaaliäänestäjistä. SDP sekä voitti ja että menetti eniten Vihreille. Vasemmistoliitosta kävi virta eniten vihreisiin ja äänestäjiä tuli demareista.

Huomiota herättävää on se, että 18,9 % kristillisdemokraatteja eurovaaleissa äänestäneistä oli eduskuntavaaleissa äänestänyt Keskustaa ja KD:n eduskuntavaaliäänestäjistä puolestaan 12,1 äänesti eurovaaleissa Keskustaa.

Blokkien sisäiset siirtymät eivät eurovaaleissa kuitenkaan olleet yhtä vahvat ja yksiselitteiset kuin eduskuntavaaleissa. Kokoomus menetti eniten eduskuntavaaliäänestäjiä vihreille ja vihreät Kokoomukselle, vaikka nämä kummatkin menetykset olivat vain 6-7 %:n luokkaa. Myös RKP menetti eniten Vihreille ja sai eniten äänestäjiä SDP:stä.

Keskustan eurovaaliehdokkailta kerätyn palautteen mukaan äänestäjien perustietotaso EU- ja myös eurovaaleja koskevista asioista oli heikko. Osan mielestä ihmiset suhtautuvat jopa aggressiivisesti EU:hun eivätkä ainakaan miellä EU:n isoa roolia myös suomalaisten arjessa. Tämä vaikeutti kampanjointia.

Keskustalla on imago-ongelmia myös EU-politiikkaan liittyen. Keskustalla ei ole vahvaa ja uskottavaa mielikuvaa ulkopoliittisena ja kansainvälisenä toimijana. Ehdokkaat kokivat, että puolue piti häivyttää uskottavan kampanjan tieltä.

Keskusta sai täyden ja hyvälaatuisen listan eurovaaleihin. Keskustalla ei ollut ns. kaksoisehdokkaita, jotka olisivat olleet ehdolla sekä eduskunta- että eurovaaleissa. Tätä pidettiin yleisesti hyvänä.

Keskustan eurovaalikampanja oli heikko ja näkymätön, siihen ei ollut riittävästi rahaa. Tästä syystä vähintään ehdokkaille jäi mielikuva, ettei puolue pitänyt eurovaaleja tärkeinä. Koko puolueväen pyörittämä kampanjakoneisto pysähtyi eduskuntavaaleihin eikä esimerkiksi puoluejohtoa tai muita puolueen kärkihahmoja näkynyt riittävästi kentällä vaalityön tukena.

Eurovaalien kampanjoinnin taso vaihteli ehdokkailta saadun palautteen mukaan aluekohtaisesti. Keskustan mielikuvaa erityisesti Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla pidettiin todella huonona. Keskusta ei vaikuta aidosti koko maan puolueelta.

Ehdokkaat pitivät keskinäistä yhteistyötään hyvänä. Kokemuksena ehdokkuus oli myönteinen, jopa unohtumaton, useimmalle palautteen antajista.